

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора Єгорова Ігоря

Юрійовича

на дисертаційну роботу Топузова Михайла Олеговича
«Організаційно-економічний механізм інформатизації вищої
освіти», подану на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук за спеціальністю 08.00.03 - Економіка та
управління національним господарством

Процеси інформатизації є одним з найважливіших чинників розвитку економіки у сучасному світі. Інформатизація є також джерелом підвищення результативності діяльності в інших сферах діяльності, таких, наприклад, як освіта. Однак в Україні спостерігається певне нерозуміння можливостей сучасних інформаційних технологій в освітній галузі, про що свідчить відсутність цілісної системи заходів, спрямованих на удосконалення процесів генерування, обробки, передачі та засвоєння знань. Модифікація функцій вищої освіти, що стала актуальною у сьогоднішній Україні, не забезпечена відповідними інституційними змінами та інформаційним супроводженням, що створює «розриви» при проведенні реформ у цій галузі.

У зв'язку з цим пошук варіантів активізації процесів інформатизації, вибір шляхів та форм найбільш раціонального використання інформаційних ресурсів, інституалізація розповсюдження інформаційних технологій у сфері освіти представляються вкрай актуальними.

Проблеми інформатизації знаходяться у фокусі наукових інтересів багатьох вітчизняних та іноземних фахівців. В їхніх роботах розглядаються техніко-технологічні, правові, фінансові, організаційні аспекти процесів інформатизації, аналізуються умови та чинники впровадження сучасних інформаційних технологій. Однак, дослідженню ролі інформатизації саме в освітній діяльності приділяється недостатня увага, хоча належна якість

освіти забезпечує необхідну основу для формування високоякісної робочої сили та сприятливого середовища для застосування інновацій.

В контексті викладеного вище тема дисертації Топузова Михайла Олеговича є надзвичайно актуальною. Робота Топузова М.О. присвячена проблемам розробки організаційно-економічного механізму інформатизації вищої освіти, удосконаленню управління інформаційно-освітніми ресурсами, підготовки та обґрунтуванню відповідних науково-практичних рекомендацій щодо активізації використання інституційних, соціальних та економічних чинників розвитку процесів інформатизації у сфері вищої освіти. Це відображено у сформульованій автором роботи меті дослідження.

В ході реалізації плану дослідження вирішено низку завдань, а саме: виокремлено та узагальнено наукові підходи до обґрунтування найважливіших напрямів інформатизації вищої освіти, визначено зміст та основні риси організаційно-економічного механізму інформатизації вищої освіти; розроблено та обґрунтовано послідовність впровадження заходів з інформатизації вищої освіти; визначено критерії ефективності застосування організаційно-економічного механізму інформатизації, проведено оцінку рівня інформатизації вищої освіти в контексті соціально-економічних трансформацій в Україні; напрацьовано рекомендації щодо подальшого удосконалення процесів інформатизації освіти в інтересах прискорення соціально-економічного розвитку країни.

Дисертація Топузова М. О. виконана у безпосередньому зв'язку із розробкою планової наукової теми Університету економіки та права «Крок». При цьому авторський внесок до її виконання представлений аналізом проблем інформатизації у сучасній Україні.

2. Оцінка змісту та ступеню обґрунтованості наукової новизни, висновків та рекомендацій дисертаційного дослідження

Робота складається з трьох розділів (теоретичний, аналітичний та прикладний), які досить логічно та послідовно розкривають тему наукового дослідження.

У *першому розділі* досліджується теоретичні підходи щодо сутності організаційно-економічного механізму інформатизації вищої освіти; розглянуто та класифіковано його інституційні складові, виокремлено основні чинники інформатизації; обґрунтована важлива роль сучасних методів вирішення складних проблем інформатизації, зокрема за допомогою так званих «хмарних ресурсів».

Другий розділ присвячено аналізу процесів інформатизації у сучасних вищих навчальних закладах, визначено проблеми фінансового забезпечення інформатизації та проведено оцінки рівня ефективності впровадження інформаційних технологій в освітній сфері. На основі аналізу значного масиву статистичних даних зроблено висновки про найбільш значущі бар'єри на шляху інформатизації, розроблено авторську класифікацію вищих навчальних закладів, виходячи з їх важливості у національній освітній системі, запропоновано пропозиції щодо удосконалення нормативних підходів до фінансування освіти.

Третій розділ присвячено інституційним засобам підвищення ефективності реалізації організаційно-економічного механізму інформатизації вищої освіти, проаналізовано нормативно-правову базу реформування системи освіти та запропоновано рекомендації щодо застосування алгоритму управління нововведеннями в галузі створення інформаційно-освітнього середовища в Україні. При цьому спеціальну увагу приділено впровадженню заходів, спрямованих на розвиток системної диференціації та індивідуалізації навчального процесу.

Зміст роботи відповідає основним положенням рішень органів виконавчої влади та законодавчим актам Верховної Ради стосовно проблем розвитку інформатизації у країні.

Аналіз змісту дисертації свідчить, що наукова новизна міститься у таких положеннях дисертаційної роботи:

- узагальнено теоретичні підходи до аналізу сектору вищої освіти, на основі чого визначено зміст і основні риси організаційно-економічного механізму інформатизації вищої освіти на сучасному етапі (с. 38-44);

- виокремлено основні стадії становлення організаційно-економічного механізму інформатизації вищої освіти (с. 66-74) та обґрунтовано доцільність його впровадження, для чого необхідно більш активно залучати можливості приватного сектору на основі використання принципів державно-приватного партнерства;

- здійснено аналіз рівня інформатизації сектору вищої освіти на основі застосування оригінального авторського підходу, що дозволило виявити потенційні проблеми на шляху впровадження інформаційних технологій (розділ 2.1.);

- обґрунтовано необхідність використання новітніх концептуальних підходів для ефективного проведення процесів інформатизації через інтеграцію освіти і науки на принципах реалізації моделі «розумного університету» (розділ 3.1) та використання системи управління якістю (с. 141-145);

- удосконалено методику оцінки доцільності участі начального закладу в складі науково-інноваційного університетського об'єднання з точки зору створення передумов для успішної інформатизації (розділ 3.2);

визначено концептуальні засади проведення комплексної інформатизації сфери вищої освіти, яка має бути спрямована на розвиток особистості, що відповідає потребам інноваційного розвитку (розділ 3.3.).

3. Достовірність результатів дисертаційного дослідження

Основні наукові положення, висновки та пропозиції дисертації слід вважати обґрунтованими та достовірними, оскільки вони отримані на основі творчого використання теоретико-методологічних положень економічної науки, які, у свою чергу, висвітлені у працях вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячених проблемам інформатизації, державного регулювання та розвитку освіти.

Достовірність отриманих у роботі результатів забезпечується широким використанням сучасних методів дослідження: діалектичного методу, системного підходу, методів наукової абстракції та узагальнення, методів економіко-статистичного та порівняльного аналізу.

Обґрунтованість отриманих результатів забезпечена використанням Законів України, Указів Президента України, постанов Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України, які стосуються державного регулювання інформаційної сфери, інноваційної діяльності, функціонування сектору вищої освіти, залученням до аналізу великої кількості різноманітних наукових джерел, включаючи праці зарубіжних авторів.

Інформаційною базою дисертаційного дослідження є державна статистична інформація України та дані міжнародних організацій.

Зроблені у роботі висновки та пропозиції є результатом проведеного дослідження, переважна більшість з них є достатньо обґрунтованою.

Апробацію результатів дослідження здійснено на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, де автором доповідалися основні положення дисертаційної роботи.

4. Значущість положень дисертації для науки та практики

Результати дисертаційної роботи забезпечують поглиблення розуміння процесів інформатизації сектору вищої освіти та його чинників, формування відповідного організаційно-економічного механізму та визначення напрямів його впровадження.

Результатами дисертації розширюють теоретичні засади активізації процесів інформатизації, зокрема у сфері вищої освіти. Важливе теоретичне та практичне значення має обґрунтування необхідності використання нових інструментів інформатизації, що відповідають потребам удосконалення процесів навчання та проведення наукових досліджень у вищих навчальних закладах України. Застосування запропонованих підходів в практиці державного управління сприятиме підвищенню ефективності державного регулювання освітньої діяльності.

Наукові розробки здобувача мають практичне втілення, їх використано у навчальному процесі декількох вітчизняних університетів та під час підготовки пропозицій до законодавчих актів, що стосуються вищої освіти та інноваційної діяльності. У подальшому наукові результати можуть бути використанні в практиці державного регулювання при удосконаленні освітньої та інноваційної політики як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

5. Відповідність дисертації та автореферату встановленим вимогам

Дисертаційна робота є завершеною науковою роботою. Її зміст в цілому відповідає меті і поставленим завданням наукового дослідження. Основний текст викладено на 216 сторінках, матеріал ілюструють 13 рисунків та 19 таблиць. Обсяг, структура та оформлення дисертації та автореферату в цілому відповідають встановленим вимогам щодо кандидатських дисертацій.

Зміст автореферату передає основні положення дисертаційної роботи. Автореферат є ідентичним дисертації за структурою та висновками.

6. Повнота викладу основних результатів у наукових виданнях

Основні результати дисертації викладено у 13 наукових працях, у тому числі - чотирьох статтях у вітчизняних наукових фахових виданнях, двох статтях - у закордонних виданнях, що входять до міжнародних баз даних. Загальний обсяг публікацій складає 3,5 д.а., які належать автору особисто. Назва та зміст публікацій розкривають основні положення усіх розділів дисертації.

7. Дискусійні положення та зауваження по дисертаційній роботі

У роботі Топузова М.О. можна виділити декілька положень, які викликають запитання або зауваження.

По-перше, щодо змістовної частини, то певні питання викликають визначення, що їх використовує автор. Наприклад, він пише, що «під упровадженням інформаційних технологій... ми розуміємо сукупність знань...» (стор. 6 автореферату). «Упровадження» є процесом, а не

сукупністю об'єктів. При аналізі процесів інформатизації варто також використовувати парні категорії, приміром, не розглядаючи як альтернативні «ретроспективний» та «інтелектуальний» види інформації (с.7 автореферату, с. 67 дисертації). Викликають питання і в трактуванні окремих складових організаційно-економічного механізму інформатизації вищої освіти (Таблиця 1.1, с. 40 та Таблиця 1, с. 7 автореферату), та віднесення їх до тих чи інших типів інституцій.

По-друге, необхідно звернути увагу на коректність використання статистичних даних. На наш погляд, при аналізі рядів фінансових показників за досить тривалий період необхідно застосовувати не поточні, а порівняльні ціни, тобто використовувати дефлятори (в якості «першого наближення» можна використовувати дефлятор ВВП). Це особливо важливо для років, коли інфляція була двозначною, оскільки «інфляційне зростання» викривлює реальні процеси, що мають місце в економіці, і не дає можливості зробити об'єктивні висновки щодо змін у значеннях відповідних показників (див., наприклад, стор. 127, 128, 139, 145 та деякі інші). Крім того, на стор. 110 дисертації (ця ж інформація міститься і на стор. 9 автореферату) автор наводить дані щодо витрат на освіту в абсолютних цифрах та «відсотках до ВВП»: в реальності останні відповідають не відсоткам, а часткам (від одиниці) у ВВП (тобто, наведені значення повинні бути у 100 разів більшими). Дані щодо фондоозброєності у різних регіонах України, наведені на стор. 141, викликають сумніви, адже середні значення виявляються нижчими за значення відповідних показників для «відстаючих» регіонів. Деякі дані варто оновити. Так, наприклад, у роботі для обґрунтування певних висновків наведена інформація щодо кількості іноземних студентів лише за 2007-2008 рр. Це, на наш погляд, не дозволяє всебічно оцінити відповідні тенденції у сфері вищої освіти в останні роки.

По-третє, при аналізі важливо було б дотримуватися сучасних міжнародних класифікацій або їх аналогів, які застосовуються в Україні. Наприклад, класифікація секторів науки, наведена на стор. 70 (таблиця 1.5), є

застарілою (про це, між іншим, свідчить і робота на яку посилається автор як на джерело інформації). Подібна ситуація і з розподілом праці за секторами (Таблиця 1.2, с. 68): краще було б для цієї цілі використовувати «Класифікатор видів економічної діяльності» (КВЕД). Аналогічне зауваження стосується і типів інновацій, які згадуються роботі: у сучасній статистиці термін «науково-економічні інновації» (стор.71) не використовується. Типи інновацій чітко визначені в інструкціях до державних статистичних форм та у міжнародному «Керівництві Осло» (спільне видання ЄС та ОЕСР).

По-четверте, викладення окремих розділів має занадто описовий характер, що невиправдано збільшує обсяг роботи. Так, перелік конкретного комп'ютерного обладнання у Розділі 3 (Таблиці 3.2-3.5) варто було б, як мінімум, перенести у додатки. Взагалі, у роботі автор звертається до детального опису окремих «локальних» питань інформатизації, включаючи опис конкретних видів техніки та засобів програмного забезпечення, які, на наш погляд, не мають безпосереднього відношення до теми дослідження, і які можна було б просто згадати, навівши відповідні посилання на літературу.

По-п'яте, слід зазначити, що майже всі використана у роботі джерела (за винятком офіційних документів та власних робіт автора) датується 1990-ми та 2000-ми роками. Виходячи із специфіки дослідження, на наш погляд, необхідно було б більш активно аналізувати доробок вітчизняних та закордонних фахівців за останні 5-6 років.

По-шосте, важливо додержуватися стандартів щодо оформлення тексту роботи, перекладу окремих іншомовних термінів (див., наприклад, с. 22) та списку літератури (в якості негативних прикладів можна звернутися до джерел за номерами 372, 387, 390 та деяких інших).

Водночас, наведені зауваження не можуть вважатися такими, що заперечують загальну позитивну оцінку змісту дисертаційного дослідження.

8. Загальна оцінка дисертаційної роботи

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що дисертація Топузова М.О., яка виконана на тему «Організаційно-економічний механізм інформатизації вищої освіти», являє собою авторське дослідження важливої науково-практичної проблеми стосовно удосконалення управління процесами інформатизації вищої освіти в Україні.

В дисертації представлені нові науково обґрунтовані результати, які, в разі широкого застосування, будуть сприяти підвищенню ефективності державного регулювання в інформаційній сфері, зокрема - у сфері інформатизації вищої освіти.

Зміст дисертації повністю розкриває тему наукового дослідження. Дисертація оформлена у відповідності до встановлених вимог МОН України до кандидатських дисертацій. В цілому дисертаційна робота відповідає п.9,11,12,13,14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а її автор, Топузов Михайло Олегович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 - Економіка та управління національним господарством.

Завідувач відділу Інноваційної політики,
економіки та організації високих технологій
ДУ «Інститут економіки та прогнозування»
НАН України, д.е.н., проф.,

І.Ю. Єгоров

